

ТАСАВВУФ ТАЪЛИМОТИДА БАРКАМОЛ ШАХС ТАРБИЯСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Н. Саидакбарова

Тошкент давлат педагогика университети “Амалий психология”
кафедраси ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются вопросы воспитания гармонично развитой личности. Для достижения поставленных обществом великих целей оно прежде всего обращается к идеальным идеям воспитания гармонично развитого человека. Вот почему наши предки издавна считали науку, просвещение, образование и воспитание, являющиеся бесценными ресурсами, главным условием и гарантией человеческого совершенствования и развития нации.

ABSTRACT

To achieve the great goals set by society, it first of all turns to the ideal ideas of educating a harmoniously developed person. That is why our ancestors long since considered the science, education, education and education which are invaluable resources, the main condition and a guarantee of human improvement and development of the nation. The article analyzes the issues of education of a harmoniously developed person.

Мустақиллик йилларида тасаввуф таълимоти ва нақшбандийлик тариқати намоёндалари меросини чуқур ўрганиш ва ўқувчилар онгига синдириш борасида кенг имкониятлар вужудга келди. Бунинг натижасида мутахассислар ва талаба-ёшларда мазкур меросни ўрганишга бўлган қизиқиш ортмоқда.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан жамият аъзоларининг маданиятлилики даражаси ва маънавий савияси билан белгиланади. Ёшлар маънавияти ва маънавий савиясини юксалтирмасдан туриб, ижтимоий, интеллектуал тараққиётни таъминлаш мумкин эмаслиги барча замонларда ҳам ўз тасдиқини топган. Ўқувчиларнинг маънавий савиясини юксалтиришда, биринчи навбатда, умумбашарий ҳамда исломий маданиятга таяниш мақсадга мувофиқдир.

Умумбашарий исломий маданият элементлари, жумладан, тасаввуф таълимоти ғоялари шахс маънавиятининг асоси сифатида ёшларни диний экстремизм хуружларидан ҳимоя қилувчи, баркамолликка ундовчи қарашлар

тизимини ўзида мужассамлаштирган. Шунинг учун ҳам, тасаввуф таълимоти воситасида ўқувчиларда диний экстремизмга қарши курашчанлик кўникмаларини шакллантириш ниҳоятда самаралидир.

Тасаввуф таълимотини ўрганмасдан туриб ўрта асрлар мусулмон шарқи маданий ҳаёти ҳақида аниқ тасаввур ҳосил қилиб бўлмайди. Мазкур таълимот мазмунини таҳлил қилиш натижасидагина аждодларимиз руҳияти, маънавий-интеллектуал мероси, маданий қарашлари мазмунини ўқувчи-ёшлар онгига етказиш орқали улар маънавиятини шакллантириш, уларда ёт ғоялар ва маданиятларга нисбатан ҳаққоний муносабатни қарор топтириш мумкин.

Манбаларда кўрсатилишича, тасаввуф таълимотининг асоси бўлган “Сўфийлик” жуда қадимий бўлиб, у Одам а.с. ўғиллари Шиш а.с. даврида пайдо бўлганлигини баён қилади [1]. Демак, сўфийлик Шиш а.с. даврида вужудга келган. Ислом дини пайдо бўлгач Сўфийлик негизида тасаввуф таълимоти вужудга келган. Тасаввуф таълимотининг пайдо бўлишини М.А.Жўшон қуйидагича тавсифлайди: «... тасаввуф ҳол илми бўлиб, пайғамбаримиз (с.а.в.) даврида саҳобаи киромда мавжуд эди. Ҳазрати пайғамбаримиз мутасаввифларнинг султони эдилар. Ул зот ҳаётлари мобайнида тавозе билан, ибодатга муштоқлиги билан, воқеаларга кўрсатган хатти-ҳаракатлари билан тасаввуфий ҳаёт тарзининг энг гўзал намунаси бўлдилар»[2].

Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича, пайғамбаримиз ўз саҳобаларини тарбиялашда суҳбат усулидан кенг фойдаланганлар. Ўша даврда суҳбат ёшлар онгига маънавият ва маърифатни етказувчи энг самарали таълим-тарбия усули ҳисобланган. Ислом маданияти ва маънавияти ёшлар онгига саҳобалар томонидан фаол тарзда сингдирилган. Мазкур даврда яшаган халқлар бир томондан жоме-масжидларида илм-маърифат ва маданиятни ўзлаштирган бўлсалар, иккинчи томондан ўз давлатларининг чегаралари ҳамда исломий маданият қамровини кенгайтиришга интиланлар. Ислом динига қизиқиб, мазкур маданият ва маънавият асосларини эгалловчилар чегаралардаги қалъаларда таълим олиш учун тўпланишган. Бундай қалъалар тарихий манбаларда «Работ»лар номи остида берилган.

Мазкур таълимотнинг вужудга келишини профессор Нажмиддин Комилов қуйидагича тавсифлайди: «Тасаввуф тадрижий тараққиётга эга бўлган бир таълимот бўлиб ислом оламида VIII асрнинг ўрталарида пайдо бўлган» [3].

Тасаввуф таълимоти Шарқ халқлари тараққиётидаги кўп асрлик тажрибаларни ўзида мужассамлаштириб, уни ривожлантирган. Тасаввуф таълимоти илоҳий-руҳоний билимлар билан дунёвий илм-фан орасидаги ўзаро

алоқадорликни таъминлаган. Натижада тасаввуф Шарқ халқларининг тафаккур тарзи ва ахлоқ меъёрлари, маънавий оламини белгилаб берувчи таълимотга айланган.

Ўша даврда айниқса Баҳоуддин Нақшбанд асос солган нақшбандийлик тариқати ўз тараққиётининг юқори босқичига кўтарилган. Мазкур тариқат Мовароуннаҳр ва Хуросонда ривожланган. Хожа Аҳрор Валий ва Махдуми Аъзам кабиларнинг фаолиятлари, саъй-ҳаракатлари туфайли нақшбандийлик тариқати мустаҳкамланган. Нақшбандия таълимоти орқали баркамол инсонни шакллантириш ғояси такомиллашган.

Мазкур ғоялар ёрдамида ёш авлодни маънавий, маданий жиҳатдан етук, жисмонан баркамол шахс сифатида тарбиялаш имконияти кенгайган. Мактаб ва мадрасаларда талабаларга нақшбандийлик ғоялари чуқур сингдирилган.

Нақшбандийлик илмида қалб, рух, ақл ва нафс тарбияси етакчи ўрин эгаллаган бўлиб, шунинг учун ҳам мазкур тариқат бугунги кунда ёшларни оммавий маданият хуружидан ҳимоялашда муҳим ўрин эгаллайди. Тасаввуфда қалб, рух, ақл ва нафс каби сўзларнинг маъноларини чуқур англаш алоҳида аҳамиятга эга. Уларнинг ҳар бирига хос бўлган ҳақиқатни англаб етиш ва бир-биридан фарқлашга талаба-ёшларни ўргатиш зарур. Тасаввуф нуқтаи назаридан қуйидагича тавсифга эга. Чунки, бугунги кунда талабаларни оммавий маданиятга қарши курашчанлик руҳида тарбиялашда мазкур тушунчаларнинг мазмун-моҳиятини англаштириш ниҳоятда зарурдир. Жумладан:

1. Қалб ва қалб тарбияси: қалб, юрак, дил – илоҳиёт ва тасаввуф тушунчаси. Қуръони каримда қалб сўзига 133 мартаба мурожаат қилиниши ҳам бежиз эмас. Тустарий, Балхий, Нурий, Термизий, Ғаззолий каби ҳадисшунос ва мутафаккирларнинг таъкидлашларича, қалб инсон ичидаги илоҳий сир бўлиб, шу туфайли у ҳатто фаришталардан ҳам юқори туради.

Инсон қалб ёрдамида ҳар бир нарсани ва ҳодисанинг асл моҳиятини англаб етади. Қалб инсон хатти-ҳаракатларини акс эттирувчи кўзгудир. Инсон ўз қалбини юмшатиб, маънавий меъёрларни ўзлаштириши зарурлиги тасаввуф таълимотида алоҳида уқтирилган.

Тасаввуф таълимотида қалб – инсон тафаккурида акс этган ҳақиқатдир. Воқеа-ҳодисаларни идрок қилиш, билим олиш, маърифатга интилиш, хитоб қилиш ҳам қалбга хос хусусият ҳисобланади.

2. Рух ва рух тарбияси. Рух ҳақида одамлар эмас, ҳатто мутахассислар ҳам жуда оз маълумотга эга. Рухга қон ёки латиф ва нафис ҳаводан иборат моддий ҳодиса сифатида ёндашиш мавжуд.

Умуман, руҳ илоҳий сир ҳисобланади. Руҳ ёрдамида илоҳий қудрат намоён бўлади. У энг улуғ неъмат бўлиб, жамики тириклик руҳ билан боғлиқ. Абу Али ибн Синонинг таъкидлашича: «Улуғ Тангри юракнинг икки бўшлиғидан чап бўшлиғини руҳга ўрин ва унинг вужудга келиш жойи қилиб яратди, руҳни нафсоний қувватлар учун улов қилиб яратдиким, у (қувватлар) руҳ воситасида гавданнинг турли аъзоларига тарқалади. Нафсоний қувватлар, биринчидан, руҳга тааллуқли бўлиб, иккинчидан (руҳ) воситаси билан бадан аъзоларига ёйилади. Тангри руҳни хилт (модда)ларнинг латиф ва буғ қисмидан яратди. У файзи илоҳий билан вужудга келур».

Дарҳақиқат, руҳ латиф ва нафис ҳаво бўлиб, инсон қонига қўшилиб, юрак орқали бутун танага тарқалади. Руҳ покиза бўлса, инсоннинг бутун танаси покланиб, сайқал топади. Аксинча у нопок бўлса, инсон ҳаю-хавас ва дунё лаззатига берилиб, руҳул ҳабис, яъни ёмон руҳ эгаси бўлади. Ёмон руҳ эгалари эса диний экстремизи тузоғига тез илинадилар. Шундай экан, инсон руҳи илоҳий ҳамда табиий кучга эга бўлиб, у айти шу инсонни синовларга рўбарў қилиш ва маънавий, жисмоний поклаш учун ато этилган. Бундай покланиш ёмонликлардан узоқлашиш, маънавий юксалиш орқали амалга ошади. Қалбан, руҳан ҳамда жисмонан покланган инсон гўзал ахлоқ-одоб, юксак маънавият ва маданият соҳибига айланиб, баркамол шахс даражасига эришади.

3. Нафс ва нафс тарбияси. Тасаввуф таълимотида нафс тарбияси етакчи ўрин эгаллайди. Нафс – инсоннинг ўзлиги, «мен»и демакдир. Нафс фақатгина еб ичиш, кийинишга бўлган интилишдан иборат эмас, у жоҳолат, илмсизлик, манманлик, дунёпарастлик, ўғрилиқ, таъмагирлик, порахўрлик, ҳасад, бахиллик, мансабпарастлик, шахват, ғазаб, ҳасислик, рижкорлик, золимлик, раҳмсизликка ҳирс қўйишдир.

Нафс мунтазам ривожланиб боровчи ҳолат ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, оммавий маданиятга қарши курашишда нафс тарбияси алоҳида аҳамиятга эга. У инсоннинг дунё лаззатларига бўлган эҳтиёжи туфайли ўсиб ривожланиб боради. Нафс ҳар доим инсонни ёмонлик, гуноҳ ишларни қилишга ундайди. Инсон ўз нафсини қанчалик қондирса, у шунчалик кучайиб, кенгайиб боради. Тасаввуф таълимотида агар инсон ҳалол нарсаларни истеъмол қилса, унинг қалби ва руҳи пок, яхшиликка интилувчан, хайрли ишларга мойил бўлади, деган ғоя илгари сурилган. Аксинча, инсон ҳаром нарсаларни истеъмол қилса, у инсонни жирканч, дағал, бераҳм, бешафқат, шахватга берилувчан, золим ва нафс бандаси қилиб шакллантиради, деб уқтирилади.

«Нафсни ўлдириб бўлмайди. Уни ўлдирса, инсоннинг ўзи ҳам ўлади. Чунки нафс, нафас - бир сўздир. Аммо нафсни тарбиялаб бўлади, уни жиловлаб, бошқариб бўлади».

Тасаввуф таълимотига кўра нафс бир неча турларга бўлинади. Жумладан:

а) Нафси аммора – ёмонликка берилувчи нафс. Бундай нафс эгаси кибру-ҳавога берилган бўлади, гуноҳ ва савобнинг фарқига бормайди. Инсон камолотига монелик қиладиган куч мол-дунёга берилиш ҳиссидир. Бундай тубан ҳолатдан чиқиш учун инсонга умид ёрдам беради. Нафси амморара қарши кураш жараёнида инсон ахлоқи юксалади ва унда матонат шаклланади. Нафси амморани тўлиқ маҳв этган инсон кейинги нафс босқичига ўтади.

б) Нафси лаввома – инсон ўзи йўл қўйган хато-камчиликларини англаган ҳолда, ўз-ўзига танқидий қараши зарурлигини англатади. Шунинг учун ҳам ёшларда танқидий тафаккурни шакллантириш ниҳоятда зарур ҳисобланади. Танқидий тафаккурга эга бўлган шахс ўзи йўл қўйган хато ва камчиликларини англай бошлайди. Натижада унда ўз хатоларини тузатиш, пушаймонлик ҳисси пайдо бўлади. Шу асосда шахс ўз қувватларини сафарбар қилиб, ўзини-ўзи англайди, бошқаради ва руҳий камолотга эришади.

в) Нафси мулҳима – маънавий ҳаётнинг гўзалликларини англайди, ундан қувват олади, эстетик диди ва дунёқараши ривожланади. Натижада инсондаги барча салбий ҳислатлар барҳам топиб, у маънавий юксаклик ва баркамолликка эришади. Шу тариқа, инсон илоҳий сирларни ҳам идрок этади. Бундай кишиларда меҳнатсеварлик, камтаринлик, олийжаноблик, фидоийлик, меҳр-мурувват, сабр-бардош, саҳоват, қаноат каби сифатлар таркиб топади.

г) Нафси мутмаинна – таскин топган нафсдир. Бундай инсон унга табиий равишда ато этилган улуғвор сифатларга эга бўлади.

д) Нафси розия – ўз ҳаётдан мамнун, шукр қилувчи инсон. У ҳар бир ишни яхшиликка йўяди, ҳар бир ҳаракат, ҳадисдан ҳикмат излайди.

е) Нафси марзия – бундай кишилар ўзгалар муҳаббатига сазовор, некбин кишилардир.

ё) Нафси софия – улуғ сифатларга эга бўлган кўзи тўқ кишилардир. Ушбу сифатлар турли сабаб ва усуллар орқали Аллоҳ томонидан инсонларга энг улуғ неъмат тарзида тақдим этилади.

4. Ақл ва ақлий тарбия. Ақл англаш ва фикрлаш хусусияти бўлиб, у инсонга берилган энг улуғ неъматдир. Инсон зиммасига юклатилган турли мажбуриятларни бажариш, ёт ғояларга берилмаслик учун ақлий жиҳатдан етук бўлиши керак. Инсоннинг ақли икки хил: туғма ва касбий характерга эга. Туғма

ақл унинг соҳибига Аллоҳ томонидан ато қилинади. Касбий ақл эса, таълим-тарбия жараёнида муайян касб-хунар сирларини эгаллаш натижасида ҳосил бўлиб, у хусусий характерга эга. Тасаввуф таълимотида ақл қуйидаги икки йўналишда тавсифланади:

а) нарса-ҳодисалар ва борлиқнинг ҳақиқий манзарасини идрок этишга асосланган билимлар мажмуининг намоён бўлиши.

б) инсоннинг мавжуд билимлар ва воқеликни идрок этиш имкониятидир.

Кўриниб турибдики, тасаввуф таълимотида ифодаланган ғоялар бугунги кунда ҳам жуда улкан тарбиявий аҳамиятга эга бўлиб, ёшларда оммавий маданиятга қарши курашчанлик иммунитетини шакллантиришда муҳим восита сифатида хизмат қила олади. Шунинг учун ҳам, олий таълим муассасалари ўқув дастурларида тасаввуф таълимоти ёрдамида ёшларни ғоявий тарбиялашга кенг ўрин ажратиш талаб этилмоқда.

Баркамол шахс – том маънодаги зиёли инсон бўлиб, у ҳеч қачон ўзлигидан кечиб ёт ғояларни қабул қилмайди. Бундай кишилар ўзлари миллий ва умуминсоний ахлоқ меъёрларига амал қилишлари билан бир қаторда, ёшларни ҳам маънавий баркамолликка ундаганлар.

REFERENCES

1. Кошифий Х.В. Футувватномаи султоний ёҳуд жавонмардлик тариқати. (тарж.Н.Комилов). – Т.: А.Қодирий ном. Халқ мероси нашр. 1994. 17-18 б.
2. Жўшон М.А. Тасаввуф ва нафс тарбияси. – Т. Чўлпон. 1998. 57-60 б.
3. Комилов Н. Тасаввуф ёки комил инсон ахлоқи. 1-китоб. – Т.: Ёзувчи. 1996 й. – 16-б.
4. Жўраев З. «Ғойиблар хайлидан ёнган чироқлар» - Т.: Ўзбекистон. 1994 й. – 15-17 б.
5. Умарова, Н. Ш. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ИЖТИМОЙЛАШУВ ҲАҚИДАГИ ҚАРАШЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 1225-1233.
6. Umarova, N. S. (2019). Economic socialization of the individual in the context of age periods. *Bulletin of Science and Education*, (22-3 (76)).
7. Умарова, Н. Ш. (2021). СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ СПОРТИВНОЙ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.
8. УМАРОВА, Н. (2020). СПОРТЧИЛАРНИ ПСИХОЛОГИК ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ИРОДА КУЧИНИ НАМОЁН БЎЛИШИНИНГ ТЕМПЕРАМЕНТАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ. *Фан-Спортга*, (3), 42-44.

9. Умарова, Н. Ш., & Каримова, В. М. (2020). ШАХС ИҚТИСОДИЙ ИЖТИМОЙЛАШУВИДА ПУЛГА БЎЛГАН УСТАНОВКАЛАРИНИ АНИҚЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ТАҲЛИЛ. *Science and Education*, 1(Special Issue 4), 51-63.
10. Умарова, Н. Ш. (2019). Экономическая социализация личности в контексте возрастных периодов. *Вестник науки и образования*, (22-3 (76)), 60-64.
11. Atabaeva, N. B. (2019). Psychological factors affecting the development of altruism in humans. *Central Asian Journal of Education*, 3(1), 98-119.
12. Атабаева, Н. Б. (2018). Психологические особенности проявления альтруизма у детей. *Вестник интегративной психологии*, 27-30.
13. Taskarevna, N. Z., Yuldibaevna, B. G., Batirovna, A. N., & Ziyodullayevna, J. D. (2020). National features which are necessary to be developed in a person. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(6), 548-564.
14. Атабаева, Н. Б. (2020). The formation of altruism as a national feature in students. In *Актуальные проблемы психологии и педагогики в современном образовании* (pp. 176-177).
15. Атабаева, Н. Б. (2020). ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ АЛЬТРУИЗМА КАК НАЦИОНАЛЬНОЕ СВОЙСТВО У МОЛОДЁЖИ. In *ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ* (pp. 37-40).
16. Atabaeva, N. B. (2019). THE GENDER DIFFERENCES OF ALTRUISM BUILDING UP IN A PERSON. In *ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ* (pp. 168-172).
17. Абдуллаева, Д. У. (2021). Психокоррекция во взаимоотношениях матери и подростка. *Наука и образование сегодня*, (4 (63)), 114-115.
18. Ubaydullayevna, A. D. (2019). IMAGINATIONS OF MOTHER ABOUT WOMAN SOCIAL ROLES AS A FACTOR OF ATTITUDES TOWARDS CHILDREN. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(12).
19. Абдуллаева, Д. У. (2018). ДЕТСКО-РОДИТЕЛЬСКИЕ ОТНОШЕНИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ ДЕТЕЙ. In *Развитие интеллектуально-творческого потенциала молодежи: из прошлого в современность* (pp. 335-336).
20. Абдуллаева, Д. У., & Маткаримова, Н. Б. (2017). ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПСИХОЛОГА-ПЕДАГОГА В ИНФОРМАЦИОННОЙ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СИТУАЦИИ XXI ВЕКА. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (6-2), 127-130.

21. Абдуллаева, Д. У. (2016). Взаимодействие психолог-педагог: от парадигмы исследования к парадигме обеспечения. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (5-4), 11-13.
22. Абдуллаева, Д. У. (2016). СУЩНОСТИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПРОЦЕССА СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, (5-6), 64-66.
23. Махмудова, Д. А. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ ПРИ РАБОТЕ С ЖЕРТВАМИ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ. *Наука и мир*, 2(5), 96-97.
24. Махмудова, Д. А., & Зуфарова, М. Х. (2016). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПСИХОТЕРАПИИ ПРИ РЕАБИЛИТАЦИОННОЙ РАБОТЕ С ЖЕРТВАМИ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ. *Наука и мир*, 3(1), 130-132.
25. Махмудова, Д. А., & Зуфарова, М. Х. (2016). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С НЕВРОЗАМИ У ДЕТЕЙ. *Наука и мир*, 3(6), 41-42.
26. Эгамбердиева, Н. М., & Махмудова, Д. А. (2013). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОЩУЩЕНИЯ СЧАСТЬЯ ОДАРЕННЫХ ДЕТЕЙ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *SCIENCE AND WORLD*, 77.
27. Махмудова, Д. А. (2013). ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ЖЕРТВАМИ ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ. *SCIENCE AND WORLD*, 116.
28. Kurbanova, F. K. (2022). METHODS OF DEVELOPING INTERCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITION OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, 2022(2), 202-213.
29. Kurbanova, F. (2021). PECULIAR FEATURES OF ENGLISH AND UZBEK SPEECH ETIQUETTE. *Academic research in educational sciences*, 2(4), 1850-1855.
30. Kurbanova, F. K. (2020). LANGUAGE UNITS DENOTING CULTURAL FEATURES OF A NATION. *Academic research in educational sciences*, (3), 980-984.
31. Реджабаева, М. З., Махмудова, Д. А., & Газиханова, Ш. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОКАЗАНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ ПОМОЩИ ОДАРЕННЫМ ДЕТЕМ.